

Transkulturalita

-pojem transkulturalita je možné chápať z viacerých hľadísk:

1/presah, presah *transkultúrny* (predpona „trans“ – v zmysle cez, ponad); akt vymanenia sa z rámca vlastnej etnokultúrnej tradície a identity či jej prekročenie, kedy „vlastný“ kultúrny vzor alebo hodnotu zamieňame za „cudziu“, „novú“ v čistej či modifikovanej podobe;

2/proces mixovania a prelínania rozmanitých spôsobov života, riešení a prístupov; prvá známa definícia transkulturality pochádza od kubánskeho esejistu antropológa a etnomuzikológa Fernanda Ortiza z roku 1940. Transkulturalitu vnímal ako mechanizmus dvoch súčasne prebiehajúcich tendencií. Prvou je „dekulturácia minulosti“ (pod ktorou môžeme chápať dekonštrukciu pôvodných kultúrnych modelov a identít) a druhou je „neokulturácia“ (v zmysle prítomného mixovania, spájania, kombinovania). Výsledkom daného mechanizmu je „métissage“, t.j. vznik nových hybridných foriem, ktoré postupne vytvárajú novú, spoločnú kultúru. (Cuccioletta, 2001, 8); transkulturalita predstavuje a/ proces transformácie pôvodných kultúrnych systémov a tvorba nového súboru kultúrnych hodnôt, z nich vychádzajúcich; b/ proces kultúrneho prelínania a prepájania vedúci k vzniku súboru nových, hybridných kultúrnych foriem tvoriacich *transkultúru*, *neokultúru*, resp. *transkultúrnu zmes*; *pozn. *transkultúrna zmes* nemá kvality mechanickej zmesi či mozaiky, jednotlivé prvky sú v nej organicky prepojené a predstavujú jej integrálne súčasti (Ylonda Onghenová, 2008, 183); c/ proces mixovania („métissage“) a kultúrnej hybridizácie v zmysle tvorby nečistých, zmiešaných, nových foriem (Cuccioletta, 2001, 8); d/ proces aktualizácie kultúrnych prvkov a ich nahradenie alternatívami pochádzajúcimi z prostredia inej kultúry či subkultúry; e/ proces, ktorého výsledkom je transformácia identít (individuálnych a kolektívnych), referenčných väzieb a kultúr samotných; f/ proces redefinácie vlastnej identity (V. Gažová, 2003, s. 82), kreatívny proces utvárania „projektu vlastnej identity“ v spleti kultúrnych prvkov (alternatív rôznych kultúr);

3/prirodzená vlastnosť kultúrneho systému a ľudská tendencia porovnávať a voliť si; súvisí s: a/otvorenosťou a receptivitou kultúrneho systému (exogénna kultúrna zmena), kreativitou, vzájomnou otvorenosťou kultúr a ich predstaviteľov (komunikačná, identifikačná a sociálne-integračná); b/ pohybovaním sa subjektu na pomedzí kultúr, orientovaním sa medzi paralelnými kultúrnymi vzormi (vzájomnými alternatívami); c/ voľbou referenčných hodnôt na základe funkčnosti a uplatniteľnosti prvku (aspekt aktualizácie, pragmatickosti); d/ emancipáciou subjektu z hľadiska voľby vlastnej sociálnej a kultúrnej referencie; e/ s právom jednotlivca oslobodiť sa od vlastného kultúrneho systému a sily tradície, *pozn. podľa Michaela Epsteina tým jednotlivec prekonáva obmedzenosť symbolického systému vlastnej kultúry, jeho referenčných hodnôt a vzorov smerom k nadkultúrnej kreativite („*supra-cultural creativity*“)

4/model (spôsob) komunikácie; *transkultúrny* model komunikácie predstaviteľov rôznych kultúr je charakteristický otvorenosťou, dynamikou, kreativitou; zdôrazňuje sa jeho transformatívnosť a výsledok komunikácie (transformácia sociokultúrnych reálií a vzťahov ako napríklad individuálnych a kolektívnych identít)

Iné (sekundárne) pohľady na transkulturalitu:

6/sociálny multikulturalizmus (jeho synonymum); Donald Cuccioletta nazerá na transkulturalitu ako na sociálny multikulturalizmus, t.j. formu multikulturalizmu, ktorá nie je

presadzovaná ako vládny projekt zhora, ale realizuje sa na úrovni bežnej sociálnej praxe, a ktorá je založená na aktívnej interkultúrnej komunikácii;

7/kozmpolitizmus (jeho synonymum) podľa Lucii Mihaely Grosu-Radulescu; transkulturalizmus predstavuje „rozpúšťanie kultúrnych indikátorov“ na rozdiel od „nahromadenia mnohonásobných a rozdielných príspevkov do mainstreamovej kultúry“ reprezentovaného multikulturalizmom; v podmienkach transkulturality vznikajú násobené identifikačné väzby odkazujúce na viacero kontextov súčasne (lokálny, regionálny, národný, nadnárodný, kontinentálny, globálny), ktorých sa jednotlivec cíti byť súčasťou (Grosu, 2012, 107);

8/komplementarita kultúr; vzájomné dopĺňanie sa kultúr v dôsledku vlastnej nesebestačnosti a limitov, jednotlivé kultúry a ich prvky sa stávajú súčasťou väčšieho komunikačného celku, sú vzájomne komplementárne;

9/rovnosť a rovnakosť v premiešanosti; z hľadiska občianskeho statusu a práv či vnútornej integrácie kultúrnej-diverznej spoločnosti transkulturalita vedie k narúšaniu striktných kultúrnych hraníc, t.j. uznanie rozmanitosti neprichádza s rešpektom a ohľadom na exkluzívne kultúrne tradície, ale s kultúrou „métissage“, v ktorej nie sú „čisté formy“, ale rôzne kombinácie prvkov;

10/ kultúrna a občianska konsolidácia; spôsob konsolidácie vnútorne kultúrnej rozmanitej spoločnosti, ktorá sa sformovala v dôsledku intenzívnych historických a moderných migračných prúdov;

11/„seeing oneself in the other“ (videnie seba v inom, v druhom); prijímanie inokultúrnych prvkov za svoje, osvojenie si ich; (Cuccioletta, 2001/2002, 1)

12/ metóda interkultúrnej komunikácie; charakteristická svojou interaktivitou, vzájomnou otvorenosťou komunikátorov a kreatívnym hľadaním prienikov;

13/nástroj prehodnocovania aktuálnosti a funkčnosti kultúrneho systému

14/zdroj transformácie a inovácie kultúrneho systému

chápanie transkulturality z užšieho a širšieho hľadiska

- 1) **užšie chápanie** - o proces aktívnej kultúrnej výmeny a tvorby nových foriem prebiehajúci ako vo vnútri jednotlivých spoločností, tak aj medzi nimi a naprieč nim; proces nachádzajúci sa na pomedzí internacionalizácie a globalizácie (bližšie ku globalizácii); typický hybridizáciou, oslabovaním národného kontextu a ambivalentným charakterom (zjednocujúcim aj diferencujúcim)
- 2) **širšie chápanie** - najvšeobecnejší pojem vyjadrujúci skúsenosť akéhokoľvek prekročenia kultúrnej hranice; zahŕňa procesy odohrávajúce sa v rámci sociokultúrnych systémov a mimo nich, rešpektujúce aj prekračujúce národný kontext (pojem zastrešujúci kultúrnu internacionalizáciu, transnacionalizáciu, globalizáciu a i.); (Jakubovská, 2017)

sekundárne referenčné pojmy:

transkultúra (ang. „transculture“, „to transculture“ – podstatné meno označujúce hybridnú zmes a tiež sloveso označujúce proces hybridizácie); a/množina kultúrnych prvkov, vytrhnutých z pôvodného národného a kultúrneho kontextu, ktoré sa stali predmetom cirkulácie a zdieľania naprieč kultúrami s väčšími či menšími lokálnymi a regionálnymi modifikáciami; b/transkultúra

ako Kontinuum, zahrňujúce všetky kultúry vrátane medzier a prázdnych miest medzi nimi; jednota všetkých kultúr a nekultúr (doteraz nerealizovaných možností); (Epstein, 2009, 333)

transkultúrna skúsenosť; zážitok z interkultúrnej komunikácie, ktorý iniciuje individuálnu a kolektívnu kultúrnu sebareflexiu a vedie k nášmu kultúrnemu obohateniu; uskutočňuje sa prostredníctvom spoznávania, pozorovania, reflexie, porovnávania, snahou o pochopenie iného; je v ňom dôležitý aspekt reflexie; vedie k reštrukturalizácii individuálne prežívanej referenčnej kultúry;

stupne transkulturality (transkultúrnej skúsenosti): **1/reflexia iného**, spoznávanie kultúry cez prizmu jej samej (etický prístup, prístup kultúrneho relativizmu); **2/akulturácia v zmysle kultúrneho importu**; **3/hybridizácia** ako proces tvorby nových, hybridných foriem na miestach prienikoch kultúr, resp. v priestore mimo daných kultúr; je charakteristická otvorenosťou, interaktivitou a vedie k intenzívnej individuálnej a skupinovej re-identifikácii sa, má spravidla sociálne a kultúrne vnútorne konsolidačný charakter; **4/polykultúrnosť** ako extrémna forma akulturácie, v ktorej dochádza k deštruktívnym procesom individuálnej a skupinovej identity a „vnútornému rozkladu“ referenčnej kultúry a skupiny, ktoré sa stávajú natoľko vnútorne nejednotnými, rozdrobenými a nekonzistentnými, že jednotlivec stráca vedomie konkrétnej príslušnosti, vlastnej referencie; (Jakubovská, 2017)

transkultúrna identita; identita umiestnená na pomedzí viacerých referenčných skupín a kultúr; vzniká v procese akulturácie ako jedna z dvoch ústredných transformácií (transformácia kultúrneho systému a identity); transkultúrna identita je charakteristická synkretizmom, je hybridná, vrstvená a vnútorne fragmentovaná; je v nej prítomný aspekt individualizácie („projekt vlastného ja“);

Literatúra a zdroje

- CUCCIOLETTA, D.: Multiculturalism or Transculturalism: Towards a Cosmopolitan Citizenship. In: *London Journal of Canadian Studies*, 2001/2002, vol.17, Pp.1-11.
- EPSTEIN, M.: Transculture: A Broad Way Between Globalism and Multiculturalism. In *American Journal of Economics and Sociology*, 2009, Volume 68, Issue 1, Pp. 327 – 351.
- GAŽOVÁ, V.: Komunikácia kultúr a kultúrna identita. In *Minority v subsysteme kultúry : Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Nitra : Kulturologická spoločnosť : Univerzita Konštantína Filozofa, 2014. ISBN 978-80-558-0516-0.
- GAŽOVÁ, V.: *Súradnice kultúry*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2003. 114 s. ISBN 80-89034-56-X.
- GROSU, L. M.: *Multiculturalism or transculturalism? Views on cultural diversity*. In: *Synergy*, 2012, issue 2, Pp. 102 – 111.
- JAKUBOVSKÁ, K.: *Od multikultúrnosti a internacionalizácie k revitalizácii tradícií*. Boskovice: František Šalé - nakladateľství Albert, 2017, 156 s. ISBN 978-80-7326-275-4.
- ONGHENA, Y.: Transculturalism and Relation Identity. In *Quaderns de la Mediterrània*, 31, 2008, Pp. 181 – 184.

Mgr. Kristína Jakubovská, PhD.
Katedra kulturológie FF UKF v Nitre